

Archeologienota Marke Hellestraat

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

13-11-2017

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een aanvraag voor een verkavelingsvergunning te Marke Hellestraat (provincie West-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog. Een buffergracht die op een belendend perceel zal uitgegraven worden in het kader van deze verkaveling, maar deel zal uitmaken van een andere bouwaanvraag, wordt mee opgenomen in deze archeologienota. Als plangebied is uitgegaan van de maximale begrenzing van beide dossiers samen. Het plangebied van de verkaveling is 6560m² groot, de oppervlakte van de buffergracht is 210m². Het L-vormige terrein is volledig in gebruik als weiland, zonder zichtbare obstakels. Het sluit in het oosten aan op de Hellestraat, in het zuiden op de Kardinaalstraat.

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig waarbij de relevante en beschikbare bronnen teruggevonden werden en geraadpleegd. Het plangebied was sinds 1777 onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Mogelijk was er tegen de zuidoostelijke grens een gebouw aanwezig, maar dit was niet eenduidig vast te stellen. Waarschijnlijk valt dit gebouw net buiten het plangebied. Van zuidwest naar noordoost, dwars over het terrein, lag in de loop van de 20ste eeuw een spoorlijn waarlangs klei uit een groeve (gelegen aan de andere zijde van de Kardinaalstraat) werd weggevoerd. Hoe de site er uit zag voor 1777 is niet geweten. Op het terrein hebben geen gekende diepgaande verstoringen plaatsgevonden.

Er bevinden zich diverse archeologische sites in de nabijheid en in de ruimere omgeving van het plangebied. Net ten zuiden van het plangebied, aan de andere zijde van de Kardinaalstraat, werden bij een veldprospectie voorwerpen uit de steentijden, de metaaltijden, de Romeinse periode, de middeleeuwen en de nieuwe tijden aangetroffen. Deze duiden op een laatmiddeleeuwse uitbating op of nabij deze locatie, en ook op een mogelijke veldslag/beschieting/belegering die hier eind 17de eeuw zou plaatsgevonden hebben. Op deze site werd in 2014 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, waarbij enkele sporen van een mogelijke nederzetting uit de late ijzertijd-Romeinse periode werden aangesneden. De sporen waren echter slecht bewaard, en duiden op erosie van de hogergelegen gronden. Naar het hoger gelegen westen op was de teelaarde heel ondiep (30cm), daaronder bevond zich direct de zandlemige moederbodem waarbij de tertiaire klei reeds op sommige plaatsen dagzoomde. In het oosten was het pakket teelaarde veel dikker, als gevolg van erosie van grond van hoger op de helling. De sites in de ruimere omgeving zijn vooral gekend uit cartografisch materiaal en veldprospecties, en duiden er op dat de omgeving tijdens de steentijden, de Romeinse periode, de middeleeuwen en de nieuwe tijden nogal in trek was voor menselijke activiteit, ook zijn er veel laatmiddeleeuwse sites met walgracht gekend. Aanwijzingen voor occupatie in de metaaltijden zijn vooralsnog eerder schaars.

De hogere ligging van het terrein, op een heuvelflank die helt naar het zuiden op en met een goed zicht over de vallei van de Markebeek en verder de Leie, en de vruchtbare zandleemgronden met

dagzomende klei die bruikbaar is voor ambachtelijke activiteit, kunnen er in het verleden voor gezorgd hebben dat deze locatie aantrekkelijk was voor menselijke bewoning. Wel kan verondersteld worden dat het terrein in de loop der eeuwen onderhevig is geweest aan een grote erosie, waarbij grond van hoger op de helling hier is afgezet, waarna deze verder erodeerde en naar lageregelegen gebied werd getransporteerd. Zo wordt op de bodemerosiekaart aan het terrein een hoge erosiewaarde gegeven. Steentijdsites zullen om die reden niet meer in situ bewaard zijn. Voor sites die gekenmerkt worden door grondsporen geldt er wel een bepaalde verwachting: deze regio was heel aantrekkelijk voor bewoning in het verleden, maar de kans dat deze sporen een heel goede bewaring kennen, is klein. Waarschijnlijk zijn de sporen niet zo makkelijk leesbaar en zijn ze deels geërodeerd. De kans is ook niet onbestaande dat er op het terrein ergens in het verleden reeds kleiwinning heeft plaatsgevonden waardoor oudere sporen zijn weggegraven, maar eventuele Romeinse of middeleeuwse kleiwinningskuilen kunnen uiteraard ook als archeologische sporen aanschouwd worden.

Op het plangebied wordt een verkaveling ingepland. Het bouwrijp maken van de loten, het aanleggen van nutsleidingen en wegenis, het optrekken van de woningen en het inrichten van de tuinzones zal voor een aanzienlijke bodemverstoring zorgen. Bovendien kent het plangebied een bepaalde archeologische verwachting. Op basis van het bureauonderzoek kan de aanwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden, maar gezien de resultaten van een eerdere veldkarteringen in de buurt en een proefsleuvenonderzoek vlakbij is de kans hiertoe niet onbestaande.

Het plangebied is gelegen in een regio die rijk is aan archeologische indicatoren uit diverse periodes in het verleden, bevindt zich op een heuvelflank waar tertiaire klei dagzoomt, en bij een archeologisch onderzoek net ten zuiden van het terrein zijn bewoningssporen uit de late ijzertijd/Romeinse periode aangetroffen. Door de ligging op de heuvelflank zijn archeologische sporen evenwel mogelijk deels geërodeerd en moeilijk leesbaar in de zandleembodem. Diverse artefacten aangetroffen bij een veldprospectie ten zuiden van het plangebied duiden mogelijk op een laatmiddeleeuwse hofstede en op beschietingen die hier eind 17de eeuw hebben plaatsgevonden, maar daar moet de kanttekening bij gemaakt worden dat deze vondsten mogelijk samen met de geërodeerde bodem verplaatst zijn over enige afstand. Ondanks deze factoren die het detecteren en waarderen van een eventuele archeologische site niet eenvoudig maken, heeft het terrein een bepaalde archeologische verwachting en kan verder vooronderzoek een nuttige kenniswinst opleveren. Zijn er op het terrein sporen aan te treffen uit de late ijzertijd/Romeinse periode? Duiden de aangetroffen prospectievondsten op archeologische sites in de nabijheid? Heeft er ooit kleiwinning plaatsgevonden binnen het plangebied? Het valt op dat er in deze rijke archeologische regio nog maar heel beperkt gravend archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden, de meeste sites zijn gekend via cartografie of veldprospectie. Via verder vooronderzoek kan geverifieerd worden of deze indicatoren ook effectief bewaarde archeologische sites vertegenwoordigen. De kosten-batenanalyse voor verder onderzoek valt voor het plangebied dus positief uit. Dit verder vooronderzoek beperkt zich tot de verkavelen zone. Ten noorden van de verkaveling wordt een smalle buffergracht aangelegd. Een verder vooronderzoek op deze plek, in een smalle sleuf en waar de archeologische verwachting voornamelijk bestaat uit landelijke bewoning die het best in een groter ruimtelijk kader geëvalueerd wordt, is archeologisch niet relevant en wordt niet geadviseerd.

Gezien de aard van de site en het archeologisch verwachtingspatroon is op de volledige zone waar de verkaveling wordt gerealiseerd een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefsleuven noodzakelijk. Ook naar kosten-batenanalyses is deze onderzoeksmethode te prefereren. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden hieronder voorgesteld. Dit proefsleuvenonderzoek dient te gebeuren in uitgesteld traject. De gronden worden namelijk pas ontwikkeld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning.

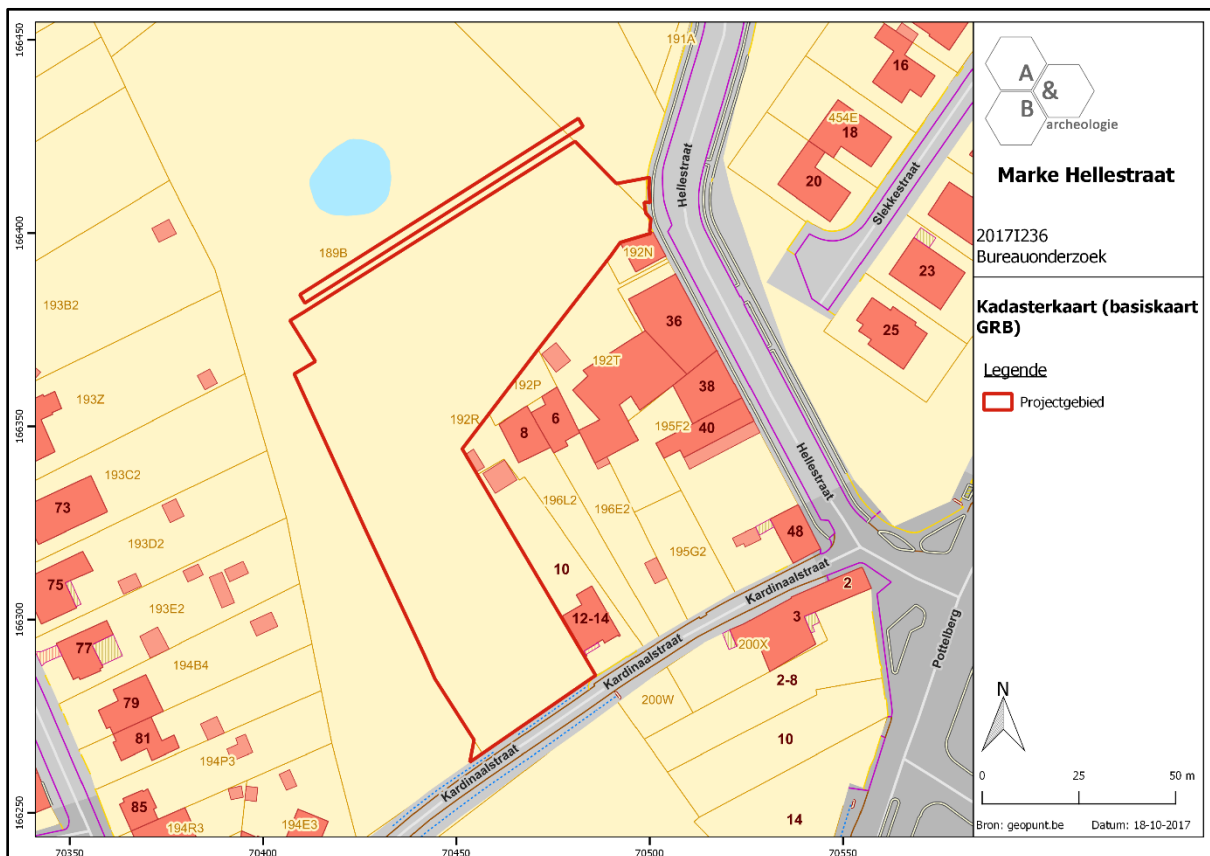
2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Marke Hellestraat-Kardinaalstraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 70407 en Y: 166263,11; X: 70500,3 en Y: 166429,71

Kadastergegevens: Kortrijk, afdeling 6 (Marke), sectie B, percelen 192r, 189b, 190a

De zone waar de buffergracht wordt aangelegd komt niet in aanmerking voor verder onderzoek. De onderzoekszone is ca. 6560m² groot.

Figuur 1 Uitsnede uit het kadasterplan met aanduiding van het projectgebied, dat met uitzondering van de noordelijke zone van de buffergracht volledig in aanmerking komt voor verder vooronderzoek (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Zijn er op het terrein sporen aan te treffen uit de late ijzertijd/Romeinse periode, zoals die op de terreinen ten zuiden zijn aangesneden?
- Duiden de aangetroffen prospectievondsten op de terreinen in de directe omgeving op archeologische sites op deze plek?
- Heeft er ooit kleiwinning plaatsgevonden binnen het plangebied?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

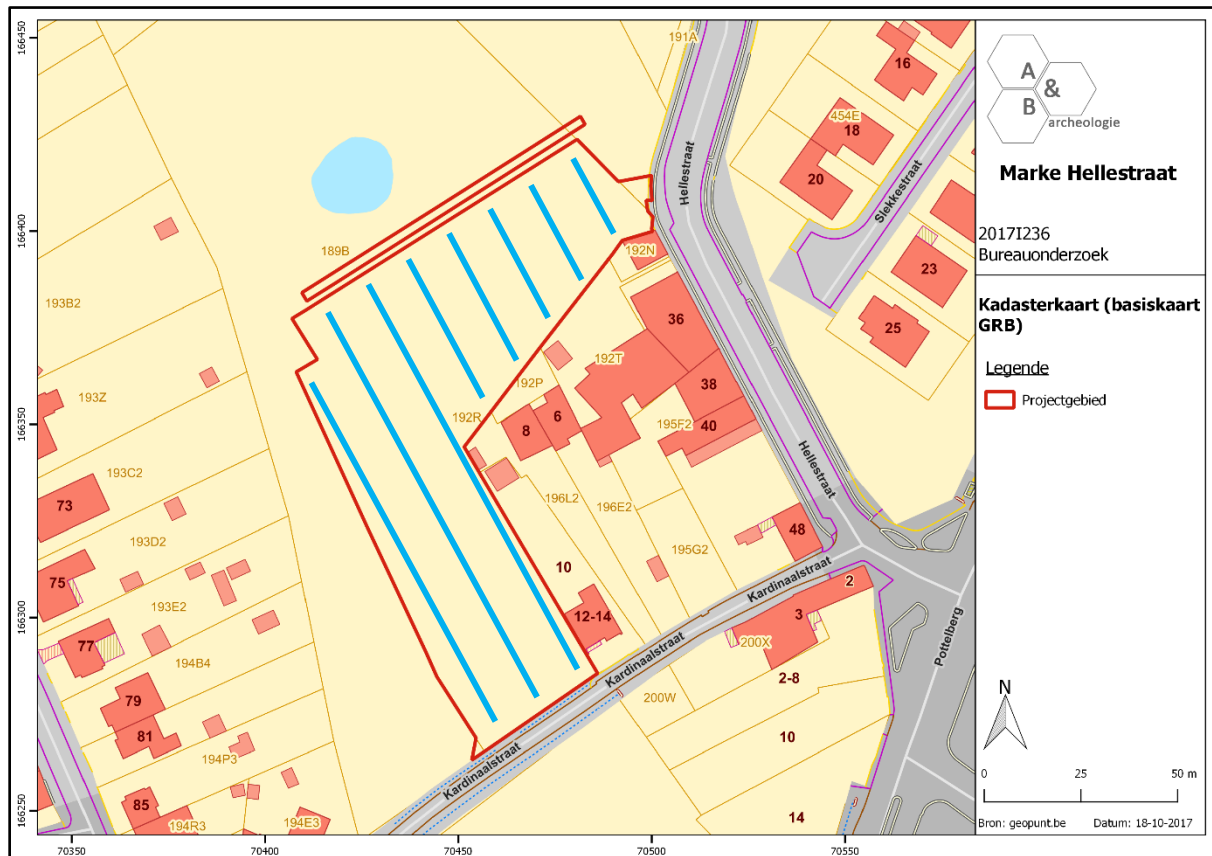
Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om deze site te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op figuur 1 en 2. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt te worden van de inplanting van parallelle ononderbroken proefsleuven in het onderzoeksgebied. Bij de inplanting bedraagt de afstand tussen de proefsleuven minimum 12m en maximum 15m (van middenpunt tot middenpunt). Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed. De sleuven worden haaks op de meest uitgesproken helling aangelegd en zijn dus noordnoordwest-zuidzuidoost georiënteerd. De meest oostelijke lange sleuf (zie figuur 2) wordt zoveel als mogelijk tegen de perceelgrens met de bewoning aangelegd, teneinde na te gaan of de gebouwen die op de Ferrariskaart en op de 19de-eeuwse kaarten worden afgebeeld al dan niet binnen het plangebied vallen. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Gezien er aanwijzingen zijn voor eventuele beschietingen nabij deze locatie in de 17de eeuw, wordt er bij het afgraven een laagsgewijze metaaldetectie uitgevoerd. Het archeologische vlak en de uitgegraven grond wordt nadien ook onderzocht met de metaaldetector. Er moet rekening gehouden worden met mogelijk moeilijk leesbare, geërodeerde sporen en een tamelijk dun teelaardepakket.

Er wordt 10%, oftewel ca. 656m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 164m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters. De ligging van deze bijkomende 2,5% is vrij te bepalen door de erkende archeoloog die het proefsleuvenonderzoek uitvoert. Op die manier is er een maximale info voor een minimale kost. Er wordt in totaal 820m² oftewel 12,5% van het plangebied onderzocht.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. urnengraven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hierboven beschreven methodes dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan, geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

- Het team moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met minstens 100 werkdagen ervaring met onderzoek op zandleemgronden.
- Het team moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek.
- Het team moet bestaan uit minstens 1 archeoloog met ervaring met onderzoek van meerperiodesites.
- Minstens één van de teamleden heeft ervaring met en de nodige kennis van metaaldetectie.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.